

Megyeri Anna

A Kaszter gyógyszerész család Zalaegerszegen a 19–20. században

Zalaegerszeg belvárosában, a Kazinczy téren áll a város egyik védett épülete. A ház különlegessége építészeti értékén felül a zalai megyeszékhelyen oly ritka folytonosság: ez az épület több mint száz esztendeje gyógyszerertárként szolgálja a város lakóit. A város történelmi főterén álló házat nemrégiben újjátették fel. Az eklektika stílusában emelt épület vakolatdíszének egy részét a korábbi puritanizmus jegyében elvesztette, de még látható a Sütő utcára néző, békebeli hangulatú, városunkban ugyancsak ritka, kétszárnyú fa kapuja az oroszlánfejes kopogtatóval.¹

A Göcseji Múzeum fotógyűjteményében található egy kép az 1930-as évekből, melyen a Kazinczy tér házai keletről látszanak, s az előtte álló, akkor még földszintes, egykori Ján ház mögül kiemelkedik az egyemeletes gyógyszerertár oromzata, rajta nagy betűk hirdetik DR. KASZTER PATIKA.² Dobribán Andor tulajdonában, aki maga is gyógyszerész, szintén van egy értékes felvétel Kaszter Ödön Szentlélek patikájának belső berendezéséről. A fotó 1939-ben készült, édesapja, Dobribán Andor (1916–1981) őrizte meg, aki 1949-ben vette át a gyógyszerertárt Kaszteréktől. E ma már közismert fotó eredetijéből magántulajdonban még két nagyítást őriznek.³

Pesthy Pál 1931-ben megjelent városismertetőjében a fontos megismerni valók között szolt a patikáról. Blázy Árpád gyógyszerész alapos kutatásaiból ismerjük a város gyógyszerészetének korai történetét.⁴ Tőle kaptam Fábián Istvánné gyógyszerész asszisztens 1973-ban készült szakdolgozatát, aki az akkor nemes egyszerűséggel csak 8/25-ös számú gyógyszerertárnak nevezett egykori Szentlélek patikában dolgozott, s „Zalaegerszeg első gyógyszerertárának története” címmel írt dolgozatot e patikáról, melyben felhasználta az akkor még élő egykori munkatárs, Kovács László szóbeli közléseit is, így számomra is segítséget nyújtott néhány adat tisztázásában.⁵

A Göcseji Múzeumban 1990-ben rendeztünk „Az patikárius mesterség szolgálatja” címmel kiállítást, ahol bemutattuk a patikában használt edényzetet is, melyek értékesebb darabjait a régi patika berendezéséből örökölték Kaszterék. Köztük biedermeier Alt Wien porcelánok különféle gyógyszerészeti anyagok tárolására szolgáltak, a fűjt opál üveg edény terpentinolaj, a tömzsi üveg „Kalium ferrocyan.fl.”, azaz sárga vérlúgsó tárolására szolgált.⁶ 2000-ben, a „Központok a Zala mentén” című állandó kiállítás előkészítésekor restauráltunk két nagyon rossz állapotú régi szekrényt a patika korábbi berendezéséből.⁷

2001-ben hívta fel a figyelmemet dr. Izsák János a Székesfehérváron élő Bach Gézáné *Horváth Ilonára* (1913–2006), aki Zalaegerszegen született, édesapja dr. Horváth Ferenc ügyvéd volt, édesanyja pedig a patikus Kaszter Sándor ifjabbik leánya, Ilona.

Nem csalódtam, az ifjú hangú, derűs, gyermekien kék szemű, mindenki által csak Zsuzsiként ismert asszony kedvesen fogadott, s megosztotta velem emlékeit.⁸ Kölcsönzött számunkra négy fénykép-albumot, melyek közül kettőt akkor pár éve maga állított össze. A fotókat nem időrendben rendezte el, az eseményeket, a családtagokat kedve szerint csoportosította, a 19. századi felvételek békésen megfértek benne a maiakkal.⁹ 2006-ban a közgyűjtemények szakmai napján ezekből mutattam be jó néhányat. A mellettük felsorakoztatott dokumentumokkal, tárgyakkal, interjúrészletekkel illusztráltam, mi módon épül fel, gazdagodik múzeumunk szerteágazó történeti gyűjteménye, s akár több év alatt miként gyarapodik egy foglalkozástípusra, egy család magántörténelmére, mindezekkel Zalaegerszeg társadalomtörténetére vonatkozó emlékek halmaza. Tanulmányom az előadás kibővített változata, mely a régi ház falai között egykor élt család életmódjának, a helyi társadalomban betöltött szerepének bemutatását kísérli meg a fellelhető

források, sajtótudósítások, levéltári iratok és nem utolsó sorban szóbeli adatközlések segítségével.

Bach Gézáné beszélgetéseink során beszámolt családjáról, legrészletesebben saját életéről mesélt. Első férje, nagy szerelme virjei Magjarek László (1907–1938) tehetséges, több nyelven beszélő pilóta volt. Hosszú udvarlási időszak után, mivel nehézséget jelentett a kaució letétele, 1934-ben házasodtak össze. Édesanyja jelzálogkölcsonnt vett fel e célból a Kaszter házból kapott örökrészére.¹⁰ Alig született meg kisleányuk, s kapták meg Veszprémben szép otthonukat, az ifjú férj egy szerencsétlen balesetben – repülőgépe a földbe fűrődött – életét veszítette.¹¹ Második férje a nagyon tisztelt, székesfehérvári születésű Bach Géza volt, aki Zala Vármegye gazdasági főfelügyelőjeként került Zalaegerszegre.

Az ő személyes történetük is figyelemreméltó, de ez alkalommal a nagyapát, Kaszter Sándort és közvetlen hozzátartozóit idézzük meg.

A sors kedves játéka, hogy egyik budapesti utazásom alkalmával véletlenül beszédbe elegyedhettem egy bájos hölgygel, akiről kiderült, hogy Kaszter Sándor dédunokája, az idősebb Kaszter leány, Amália unokája. 2008-ban felkerestem az 1922-ben született Petracsek Istvánné Pásztói Gabriellát, aki újabb adatokkal és családi fotográfiákkal szolgált, melyeket nagynénjétől, édesanyja testvérétől, Horváth Katótól örökölt.¹²

Kaszter Sándor és Rosonowsky Amália

Zsuzsanna unokájának szavaival idézzük meg először Kaszter Sándort: „Nekem a nagyapám a fő kincsem volt, nagyon szerettem, minden nap ott voltam a patikában nála, [...] tüneményes ember volt, Zalaegerszegen [...] nagyon-nagyon becsülték, mert rettenetesen korrekt [...] volt. Reggel nyolckor bement a patikába, este nyolcig bent volt, az ebédszünetet kivéve. Pedig gazdag ember volt. Nagyon sokat dolgozott, de e mellett odafigyelt a nevelésünkre is. Lányát, Ilonát egy évre egy Stuttgarti nevelőintézetbe küldte tanulni, majd később én is oda kerültem.”

Kaszter Sándor (1847. április 30. – 1931. szeptember 2.) édesapja a családi emlékezet szerint jószágkormányzó volt a Károlyi család birtokán. A Szatmár megyei mezőpetri [ma Románia] római katolikus plébániáján kiállított anyakönyvi kivonatban az szerepel,¹³ hogy az édesapa Kaszter János római katolikus uradalmi majorgazda, édesanyja Gádor Julianna. Ennél többet nem is tudunk róluk. Sándor fiúk felnőve gyógyszerészetet tanult, majd édesapja Bécsbe küldte tapasztalatszerzésre, ott dolgozott egy patikában.

Feleségével is Bécsben ismerkedett meg, mesélte az ifjabb unoka. „Bement egyszer a patikába a dédanyám, és rögtön beleszeretett a schöner Apotheker-

be. Dédanyám szülei Bécsben háztulajdonosok voltak, akik kiadták a házaikat. Feltehetően onnan volt a pénz patikáját vásárolni.”

Hazánkban az 1876. évi XIV. közegészségügyi törvény rendezte a „gyógyszerészet ügy” kérdéseit is, kijelentve: „a gyógyszerészet, mint közegészségügyi intézmény, az állam felügyelete alatt áll.” E felügyeletet az állam a gyógyszerértári személyzet tudományos képzettségére; az államilag meghatározott árszabályzat megtartására és a gyógytárak kezelésére; a megkívánt helyiségek berendezésére és felszerelésére; valamint a gyógyszerértári rendszabályzatban meghatározott könyvek vitelének helyességére ügyelve gyakorolta. A patikák birtoklásában is változás következett be, amikor az addigi ún. reáljog helyett a személyi jogosítványt lépett életbe. Az így tulajdonba került patikák bármiféle „átruházásához” belügyminisztériumi engedély kellett. Reáljogú patikát természetes vagy jogi személyek birtokolhattak, de be kellett tartaniuk a törvényben előírtakat: „gyógyszerértárt csak az kezelhet, ki az ország területén érvényes gyógyszerésztudori vagy gyógyszerész-mesteri oklevéllel van felruházva.” Fiók- és házi gyógyszerértárat a belügyminiszter, míg az orvosok számára kézi-gyógyszerértárat a törvényhatóság első tisztviselője engedélyezhetett.¹⁴

Visszatérve a visszaemlékezésekhez: a nagymama, *Rosonowsky Amália* (1851. január 19. – 1890. március 1.) „nagyon szép asszony volt, a családban mindenki rá akart hasonlítani. Soha nem tanult meg magyarul, ezért aztán mindenki megtanult jól németül.” A családi emlékezet homályosan örizte meg a Rosonowsky házak számát, volt családtag, aki hat bérházat emlegetett. Horváth Kató albumában szerepel egy bécsi sarokház fotója. Ez volt az utolsó ház, amit 1936-ban értékesítettek, árából minden családtag örökölt, s akkor még luxus holmikra költethették. „Kezámka [így nevezte Amália nagymamát unokája] perzsabundát vett, anyámnak pedig bútort csináltattak ez ebédlőbe. Kató is bundát vett.”¹⁵ Ilona férje, dr. Horváth Ferenc ügyvéd egy újonnan épült fővárosi ház egyik modern lakásába fektette a pénzt, amit később kiadtak. „Persze ezt is elvették. Minden elvettek. A szőlőt, a családi házat, a nagyapa házat. Kaptam kárpótlást, majd azért nevetni fog, 310 ezer forintot.”¹⁶

Az ifjú pár első stációja Magyarországon a családlökői Somorja [ma Szlovákia] volt.¹⁷ Ott vásárolták meg a megüresedett gyógyszerértár működtetésének jogát. Első két gyermekük még ott született, *Ödön* fiúk 1874-ben, *Amália* leányuk 1875-ben. Onnan hamarosan Zalaegerszegre települtek, mert itt nagyobb kilátások vártak rájuk, nagyobb gyógyszerértárral és ügyfélkörrel. Zalaegerszeg lakóinak száma 1880-ban 6423, míg 1890-ben 7811 fő volt.

Tehát itt, 1883-ban jutott birtokukba az 1768-ban felállított Szentlélek patika, mely sokáig a posta helyén álló régi házban működött. A Schédy Sándor szerkesztette Gyógyszerészek Naptára 1884. évre kiadott számában még Hollóssy József szerepel tulajdonosként, majd feltehetően egy kortárs, a ma a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum könyvtárában lévő példányban, kézzel kijavította, bár hibásan Kaszternek írva az új tulajdonos nevét.¹⁸ Először az 1886. évre kiadott, 1885-ben megjelent Naptárban található kinyomtatva Kaszter Sándor neve.¹⁹

A gyógyszerész és új tulajdonosa időközben az ún. Hérics házba költözött. Akkoriban a házakat építetőkörül nevezték el. Hérics János törvényszéki ülnök volt, aki a takarékpénztár alapító részvényesei közé tartozott 1869-ben. Az akkor Kazinczy téri 10. számú, egyemeletes házat a másik két oldalra néző melléképületeivel együtt 37.000 forintért vásárolta meg tőle a Zalaegerszegi Központi Takarékpénztár 1882-ben, melynek hasznobérbe adásából is jövedelmet húzhatott.²⁰ 1887-ben még megjelent egy hirdetés, melyben a takarékpénztár az emeleti, hat szobás lakást kínálta bérbevétele.²¹ Ekkor azonban végleg úgy döntöttek a részvényesek, hogy eladják a Hérics házat 38.591 forintért, s megvették az akkori ún. Anisits házat. A Deák Ferenc téri ingatlanért ekkor 21.748 forintot fizettek.²²

A patika ezt követően a Hérics házból a Kazinczy téri Fangler házba költözött,²³ feltehetően az előző bérlemény eladása miatt. Talán épp ők költöztek ki a hatszobás lakásból. Az akkor még földszintes ház tulajdonosa Fangler Mihály kereskedő volt. A Fangler család 1913-ban ünnepelte üzemnyitásának 40. évfordulóját.²⁴

Kaszter Sándor 1886-ban már a város egyik leggazdagabb embere, a legtöbb adót fizetők között szerepelt, főként egészségügyi kérdésekben számítottak rá: a városi tanácssteremben hivatalos volt arra a megbeszélésre, melyet a kolera megelőzésének tárgyában folytattak.²⁵ Kaszter Sándor hosszú élete, szorgalma és ügyes üzletpolitikájának köszönhetően azok között volt, akik a városban a leghosszabb ideig szerepeltek a virilis városi képviselők táborában: 1886 és 1920 között, azaz 34 esztendőn át.²⁶

Hogy üzletét fellendítse, kihasználva a helyi sajtó létét, rendszeresen reklámokkal ajánlotta az általa forgalmazott árukat. Nem gyógyszereket reklámozott, mert azt az orvosi előiratok, receptek szerint kellett készíteni, hanem mindenféle, az emberi egészségre jótékonyan ható készítményt, melyeket különféle forrásokból szerzett be. Az 1883-as újságban Dr. Koch gyomorkeserűjét még csak Hollóssy József gyógyszerészre hirdette.²⁷ Majd Hollóssy helyett Kaszter Sándor neve jelent meg e hirdetésben is. 1884. április

27-én olvashatták nevével az első hirdetést, amikor is Unger Domokos patikussal, aki ekkor a Szentháromság patika tulajdonosa volt, dr. Popp cs. kir. udvari fogorvos Bécsben előállított Anatherin szájvizét és az Egger-féle különlegességeket ajánlotta vásárlói figyelmébe. Ugyanekkor Hoff János malátakészítményeit Hubinszky Adolf kereskedővel reklámozta.²⁸ A Vinador spanyol borkereskedés bécsi és hamburgi raktárából szerezte be, s Hubinszky Adolf mellett ő is forgalmazta az Orvosi Malaga Sect nevű kitűnő malaga bort, melyet erőtlén betegek, üdülők [lábadozók], gyermekek számára ajánlottak, vérszegénység és gyomorgyengeség ellen. E mellett igen finom külföldi borokat kínáltak eredeti áron.²⁹

1889-ben szintén a gyomor állapotát javító Egger-féle szódapasztillákat³⁰ és a Brázai Sósorszeszt hirdette³¹ a magát Weisz Jónás unokaöccseként meghatározó kereskedő, Fangler Mihály és Marton Lipót kereskedők társaságában.

Kaszter Sándor gyógyszerészében, valamint Berger Samu borbély üzletében lehetett kapni 1898-ban a Persay Gyula novai patikus által előállított „Persay-féle zalai bajuszpedrót”, melyet a következőképpen kínáltak: „ama kiváló tulajdonsága van, hogy a bajuszt állandóan puhán tartja, azt nem tépi, sőt hosszabb használat után annak fejlődését elősegíti.” Fehér, barna és fekete színekben készült, egy doboz ára 20 krajcár volt.³² Szakál Gyula a vállalkozó győri polgárokról írott monográfiájában elemzi a korabeli sajtóban megjelent reklámok jelentőségét, s megállapítja, hogy a legtöbbször reklámozott termékek a gyógyhatású készítmények voltak, melyet feltételesen a polgári egészségtudat korai megjelenésének és a kínálati dömpingnek tulajdonít.³³ Bizonyos, hogy e termékek akkoriban is nagy hasznot hoztak a hirdetési költség fejében.

A versenytársak megjelenése

A már meglévő patikák tulajdonosai nem különösebben örültek annak, hogy 1891-ben felmerült egy harmadik patika felállításának lehetősége a városban. Kaszter Sándor és özv. Unger Domokosné képviselője, dr. Hajós Ignác ügyvéd megfellebbezte a közegészségügyi bizottság azon véleményét, mely szükségesnek tartotta egy harmadik gyógyszerész létesítését is. A közigazgatási bizottság azonban e fellebbezést visszautasította. Az ügyvéd úr erre ismét megtámadta a határozatot, de újfent elutasították.³⁴ Az alispán 1894 áprilisában küldte át a városnak Krosetz Gyula zalaegerszegi okleveles gyógyszerész kérvényét a harmadik gyógyszerész felállítására. Ezt átadták dr. Gráner Adolfnak,³⁵ a város tisztiorvosának, képviselőnek, kérve szakértői véleményét. Ő az egyik közgyűlésen

ellene szavazott, Kaszter Sándor és még egy képviselőtársa tartózkodott, ám a városatyák többsége engedélyezte a patika létesítését. Tudtunkkal erre mégsem került sor, Zalaegerszegen 1897-ben Gyógyszerészként Kaszter Sándor mellett ekkor Schnobel Lajost tartották számon, aki Unger Domokosné gyógyszer-tárát vezette.³⁶ Ugyanekkor hét orvos és egy sebész, valamint három állatorvos működött a városban, pácienseik révén a gyógyszerészek állandó megrendelőiként.

Majd csak 1906-ban kezdte reklámozni *Hrabovszky Rezső* „Páduai Szent Antalhoz” címzett új gyógyszer-tárát a Rákóczi utca 23-ban, a főgimnáziummal szemben, felhíva a figyelmet arra is, hogy „angol és francia pipereszerek” nagy választéka kapható nála.³⁷

A gyógyszerészek számára nemcsak a vegyeskereskedések, ahol árultak a patikák áruválasztékában is fellelhető gyógyhatású készítményeket, jelentettek konkurenciát, hanem a drogériák, melyeket esetenként gyógyszerészek, vagy később szakképzett drogisták vezettek. D. Horváth Antal 1906-ban nyitotta meg drogériáját az „Arany Kereszthez” a plébánia épületben, ahol 1906-ban a céslőgéppel dolgozó gazdák számára teljesen felszerelt mentőszekrényeket valamint lábizzadás elleni Gentry Siccolin port, mindemellett Gentry kávékeveréket is reklámozott.³⁸ Ez esetben saját családtag jelentette a nyilvánvalóan üdvözölt konkurenciát, mert ő nem lehetett más, mint Kaszter Amália férje, aki hamarosan elhunyt.

1914-ben újabb gyógyszerész jelent meg a színen Kuliffay Kálmán személyében, aki 1914-ben adta be kérelmét „a város kötelékébe való felvétele” iránt.³⁹ Ő is csak drogériát nyitott a Kazinczy tér 7. számú házában. Unokája, Kuliffay Ede így emlékezett: Nagyszüleim Léva mellett, Nagyigmádon laktak, onnan kerültek Kecskemétre, majd jöttek át a 10-es években Egerszegre. Először a nagypapa patikát nyitott, de akkor volt már két patika, kicsi volt, a város, hogy több patikát eltartson, akkor nyitották helyette a drogáriát és főtűszaküzletet. Filmet is hívtak elő.⁴⁰

A gyógyszerertárak forgalmát a századfordulón növelte ugyan a biztosítottak gyógyszerköltségének emelkedése, azonban a forgalom növekedését nem kísérte a jövedelem azonos mértékű gyarapodása, mert nemcsak a gyógyszerertárak alapítása nőtt, hanem a gyógyszerek hivatalosan megszabott árai nem követték az általános árszint emelkedését, s ez kihatással volt a jövedelmezőségre.⁴¹

Újabb költözés

A Fangler kereskedőcsalád 1899-ben az alapokig lebontatta, és teljesen újjáépítette házáat, a Szentlélek gyógyszerertár számára új helyet kellett keresni. Így

Kaszter Sándor már a harmadik helyen, a Ján házában rendezte be patikáját, talán 1898-tól, későbbi új háza szomszédságában. Ján Ferenc 1899. október 22-én adta közzé a Zalamegyében, hogy 37 éve fennálló fűszer, festék, csemege kereskedését a Kazinczy-tér (főter) 7. házszám alatt levő saját házába helyezte át.

Kaszter Sándor is ekkor kérte a várostól, engedélyezze számára, hogy a zalaegerszegi városi közkórháztól gyógyszerertáráig vezetendő távbeszélő sodronyait a város tulajdonát képező Arany Bárány vendéglő és városháza épületén megerősíthesse, illetőleg ezen épületekre tetethesse, hogy „külön vezető duczokat ne kelljen állíttatnia.” Az engedélyt megkapta azzal a kikötéssel, hogy csakis a városi középítészeti bizottság által kijelölt falrészekben erősítheti meg a vezetéket.⁴² Degré Alajos tanulmányában egy későbbi adat ismeretében ír a kórház telefonhálózatáról. Ugyanis ezt 1906-ban a városi világítás bevezetésekor a város lebontatta, bizonyára azért, mert útban volt, majd a városi közgyűlésen és a vármegye közgazgatási bizottságában hevesen vitáztak arról, tartozik-e ezért kártérítéssel a város a kórházalaphoz.⁴³

Kaszter Sándor 1900-ban a 34 legtöbb adófizető polgár között foglalt helyet, tagja a közegészségügyi és a Baross-ligeti bizottságnak, mely a vasúti pálya mellett létrehozott liget gondozásának felügyeletére jött létre.⁴⁴ 1901-ben 2287 korona 76 filléres adójával a hatodikként került be az 1902. évi virilisek közé.⁴⁵ Az új tulajdonos újsághirdetéséből ismert számunkra az a tény, hogy Kaszter Sándor bejárattott szikvíz-üzemet működtetett, amit 1902-ben adott el Korányi Mórnak. A szikvízgyártás annyira elterjedt foglaltság volt a gyógyszerészek körében, hogy 1906-ban törvényjavaslatba került, hogy a gyógyszerészi engedély automatikusan jogossá teszi szikvíz gyártásra is.⁴⁶

Kaszter Sándor 1904-ben a jómódú patrióta kereskedők és iparosok társaságában hirdetett a Borbély György által szerkesztett Csány László emlékkönyvben, így támogatva a kiadvány megjelenését, s a szobor, igaz jóval későbbi, elkészültét. Az emlékkönyvben az alábbi szöveggel reklámozta az általa beszerzett kozmetikumot: „Hölgyeim! Ha tisztá, hófehér arcbőrt akarnak, használják a teljesen ártalmatlan Convallaria crémet. Mosakodáshoz pedig a Convallaria Bórlanolin szappant, amely puhítja a bőrt, és fokozza a krém hatását. Puder három színben kapható: 1 tégely ára 1 korona, 1 puder ára 1 korona, szappan: 80 fillér.”

Egy saját célra készített, piros betűs csomagoló tasakon is reklámozta e márkát a „Convallaria hölgypor”-ral együtt, a köhögés elleni Gyömöreiyféle szerekekkel, és az „Uro legkitűnőbb” hashajtóval egyetemben.⁴⁷

Az új lakóház és gyógyszerár

Az unoka emlékezete szerint 1902-ben a ma Kazinczy utca 9-es számú, az akkori Sütő utca 1-es számú ház már Kaszter Sándoré volt. Egy 1903-ban készült, a mai Kazinczy teret ábrázoló képeslap, melyen az épületet is jól látható, bizonyítja, hogy már ekkor az ismert házban volt a patika, melynek portálját, a bejárat melletti faliképeket, a berendezést bizonyára nagyobb beruházás volt kialakítani. 1904-januárjában és áprilisában megjelent Singer Miksa vászon, rőtös és divatáru kereskedő hirdetése, melyben jelentette, hogy üzletét május 1-jén áthelyezi Ján Ferenc úr házába, a volt Kaszter-féle gyógyszerár helyére.⁴⁸ A Zala Megyei levéltárban nem találtam adatot, mely a házvétel időpontját pontosítaná. Pedig nemcsak az emeletes, főtéri rész, hanem az egész háztömb, a mai Deák térre néző földszintes, éppen napjainkban bontásra kerülő épület is a tulajdon részét képezték.

Visszatekintés

A gyógyszerár alapítási évét a belső térben a patika bejárata fölött függő, barokkos keretbe foglalt, latin nyelvű felirat is megőrizte. Az enteriört megőrkítő fényképen is jól látható, fotója kinagyítva szerepel Pesthy Pál városismertetőjében. Felirata: HAEC APOTHECA ERECTA EST EX DONE AP. REGIS A^o-DOM. 1768 REGN. MARIA THERESIA.⁴⁹ Azaz: ez a patika alapítatott Mária Terézia engedélyével 1768-ban, mintegy büszkén hirdelve, hogy jogutója a város első patikájának. Kaszter Sándor az 1875-től tulajdonos Hollóssy Józseftől vásárolta meg az akkor a Fehérképi [ma Kossuth Lajos] utcában, a Grünbaum házban működő patikát, innen költöztette a Hérics házba. Előtte a patika Anisits Dániel tulajdonában volt, aki 1848-ban vásárolta meg a jeles Reisinger Sándortól, aki 1826-ban került a városba. A pesti egyetemen szerzett diplomát, s itt feleségül vette főnöke, Iván József gyógyszerész leányát, Amáliát. Iván József Adorján Lászlótól vette át a patikát, aki 1798-1808-ig a megye által rendelkezésére bocsátott helyiségben működtette gyógytárát az egykori kvártélyházban. 1808-ban „Patika Bolt”-ja saját házában, az Ispita és a Csácsi utca között helyezkedett el. Elődje Háberler Péter volt, aki 1775-ben vásárolta meg a szombathelyi Gutten Györgytől, a patika alapítójától, akinél bérlőként dolgozott. Az ő házuk az Ópatika utcában állt, amit a városrendezés során felszámoltak. A Szentlélek elnevezés a másodlagos források szerint az alapító okiraton is szerepel, erre levéltári dokumentum utal Anisits Dániel irataiban.

1814-ben egy másik patika is működési engedélyt kapott a városban: 1820-tól Izsó Ferenc birtokában,

szintén a belvárosban. E patika a két világháború között a Mándi család működtette, előtte pedig Unger patikus, majd özvegye tulajdonában volt, aki alkalmazottakkal dolgoztatott.⁵⁰

A gyógyszerészek igyekeztek gyógyszerárukat mindig a város központjában, a piachoz közel elhelyezni, hogy a vidékről beutazók könnyen felkereshessék üzletüket.

A gyógyszerárak szaporodása a települések gazdasági fejlettségével, az egészségügy fejlődésével, az orvosok megjelenésével, azok számával állt szoros összefüggésben, a városi infrastruktúra fejlettségének fontos mutatójaként. A 18. század első felében csupán szerzetesrendi és uradalmi patikák voltak, a 18. század második felétől jelentek meg a polgári tulajdonú patikák. A közegészségügy irányításában jelentős lépés volt, amikor a Magyar Királyi Helytartótanács 1858-ban elrendelte, hogy gyógyszerárakat csak engedéllyel alapíthatók. Ezek voltak az ún. reáljogú patikák.

A gyógyszerár és a család otthona

Az egyik 1933-ban készült felvételen jól látszik az ajtó mellett kétoldalt a díszes vakolatkeretbe foglalt, falra erősített tábla a patikus mesterség jelképes alakjai, Aszklepius és Hygieia profilban ábrázolt domborművű portréjával. Közvetlenül az ajtó mellett az „éjjeli harang” felirata olvasható.

A bejárat ekkor az épület homlokzatának Kazinczy téri oldalán helyezkedett el, a sarkon és mellette kirakatok voltak, így a patika hangsúlyos bejárata mégis csak a sarokra helyeződött. Egy 1937 májusában készült felvételen a Sütő utcai homlokzat földszintjén a privát bejárati kapu mellett balról egy ablak, jobbról két vakablak, közte egy keskeny ablak látszik. E fotón az is megfigyelhető, hogy a család bevételeit növelte a ház földszintjének, illetve hátsó traktusának bérbe adása lakások, irodák, üzletek⁵¹ számára. A fotón jól kivehető az egyik bérlő, Lakatos cipész cégtáblája. Nagyon jó helyen volt a patika. Ha piacnap volt, már hajnalban zörögtek a kocsik, és ott vásárolt a sok falusi.⁵²

Az érkezők az officina – latin kifejezés, eredetileg műhely, itt maga az elárúsító tér – helyiségébe léptek, ahol zárt üveges szekrényben tárolták a kevés számú gyári készítményt és nyitott polrendszeren a por, folyadék és kenőcs alapanyagokat. Az officina bal oldalán be- és kijáratral együtt az iroda és az ügyeleti szoba állt, itt volt a mindenkori alkalmazottak lakószobája is.

Az officina mértéktartó eleganciával volt berendezve. Stukkókkal díszített mennyezete alatt a falat hatalmas rózsamintás tapétával burkolták, a tároló edényeket őrző egyszerű, ám mívés kivitelű faszekrények

tetején feltehetően neves orvosok mellszobrai álltak. Középpont egy nagy tükör tágította a teret, felette a Szentlélek áldásában részesített Szent családot ábrázoló, nem különösebben kvalitásos festmény, vagy olajnyomat lógott arany keretben. A márvánnyal fedett pult, azaz táraszekrény aljában szintén üveges tároló volt, mely hét egységre osztotta a szekrényt, két szélén megmagasított, ferdén levágott, pulpitusszerű résszel, melynek zárt elejére reklámokat akasztottak. A táraasztal közepén modern számológép állt, két oldalán két patikus számára kialakított munkafelület, egy-egy mérleggel, melynek alakjai szintén Aszklepiuszt és Hygieát ábrázolták. A görög gyógyító isten attribútuma a botra tekeredő kígyó volt. A mitológiai szerint leánya volt Hygieia, az egészség istennője. Ezeket a mives mérlegeket feltehetően szakboltokban lehetett vásárolni, mert ugyanilyen mérleg állt a jeles patikus, Rozsnyay Mátyás aradi gyógyszerertárában is.⁵³ A pult mellett balról csomagolópapír tartására szolgáló öntöttvas állványt helyeztek el. A belső ábrázoló fotón többféle edényzet figyelhető meg: az aranyozással ékes biedermeier Alt Wien porcelántól az egyszerűbb, fedeles kerámia edényekig, az esztergályozott fapixisektől a különféle méretű és színű üvegedényekig. Gyártók és üzletek szakosodtak e különféle tárolóedények, eszközök – tablettakészítők, papirdobozok, üvegedények forgalmazására, a szakajtóban és a gyógyszereszek naptárában is reklámozva termékeiket.

Horváth Kató családi albumában egy ritka felvétel található az inspekciós szobáról, erről a fontos helyiségről. A gyógyszerertáraknak törvénybe foglalt kötelességük volt, hogy éjjel-nappal kiszolgálják a szabályszerű gyógyszerigényeket. Aki ennek nem felelt meg, azt meg is büntethették. E szoba falát akantuszleves-virágos tapétával vonták be. A sarokban egy eklektikus, faragott támlás ágy, rajta fehér munkaköpeny, mellette márványlapos éjjeliszekrény, majd egy bőrrel bevont kanapé állt fodros, virágos párnákkal. Előtte ívelt lábú asztal, rajta szöttes abrosz, dobozok, írókészet és egy kis tálka. A képen az asztal előtt és az ágy végében két nádfonatos thonet szék is látható. A kanapé feletti falon két keretezett okmány függött. Bár a felvétel készítésekor becsillant az üveg, mégis feltételezhetjük, hogy Kaszter Ödön egyetemi és doktori diplomája lehet, ugyanis a másodikon jól kivehető a DOCTOR szó. A baloldali okmányról esztergályozott fatok lóg, benne nyilván az egyetemi viaszpecséttel.⁵⁴ Felettük Kaszter Sándor nagyméretű, bekeretezett fotóportréja látható, mellette két oldalt falra akasztható posztamensen apró figurák álltak. Az ágy felett a falon óratarató, órával, az éjjeliszekrényen üvegburás petróleumlámpa áll, könyvekkel és vekkerrel. Az óra fontos berendezési tárgya volt az ügyeleti szobának.

Az officina mögött csomagolóraktár, jobbról a laboratórium és anyagraktár volt, kijáratral a kapualjra. Ma is megvan a pincébe vezető, pántokkal megerősített vas kapuzat. Az emeleti helyiségekben a tulajdonos lakott.⁵⁵ „Nagyon szép volt fenn az emelet” – emlékezett Zsuzsi. „A parketta kocka alakra volt berakva. Az a gyógyszerertár a mai napig is működik. Csak a bútorzatot vitték onnan el.⁵⁶ A patikában akkor nagyapámék mindent maguk csináltak. Egy Wertheim szekrénybe voltak a mérgek elzárva, nehogy valaki hozzá tudjon jutni.”

„Édesanyám, szegény, anya nélkül nőtt fel, három éves volt, amikor a bécsi nagymama meghalt. A nagyapa sose nőült meg, nem bírta őt elfelejteni soha. Tüdőgyulladásra kapott ez a szép nagymama, már kezdett jobban lenni, már kiüldögélt. Egyik ebéd után beült a nagyapa ölébe, nagyapám rajongásig imádta, egyszer csak azt érezte – mert még gyenge volt a nagybetegség után, hogy elnehezült a karjában. Odanézett, s halott volt. 38 éves volt, négy gyereket hagyott hátra. A nagyapám később – mindig faggattam, hogy meséljen nekem, mindent akartam tudni, – azt mondta, tudod, akkor pörbe álltam az Istennel. Ugyanabban az évben Sanyi fia⁵⁷ szintén meghalt, a nagymama március elseje felé, a gyerek meg októberben.”

Az 1890-ben megözvegyült apa a három esztendő Ilona leánya mellé nevelőnőt, ahogy ő mondta valamikor, „anyahelyettest” keresett. Mezeiné néven maradt fenn az unoka emlékezetben az idősebb asszony, egy közjegyző özvegye: „[...]művelt nő volt, mert a nagyapa olyat keresett”⁵⁸ Végig ott volt velük. „Gardírozta anyámat mindenfelé. Hát a nagyapa nem tudta volna, mert ő este nyolcig minden nap bent volt a patikában.”

Kaszteréknek 1890 óta öt holdas szőlője volt zsúp-fedeles hajlékkal a Jánka hegyen,⁵⁹ ahová rendszeresen kirándultak, rokoni-baráti összejöveteleket tartottak. Kaszter Sándor akkor vette a hajlékot, amikor megözvegyült. „Szegény nagyapa legényember lett, 42 éves volt, mikor özvegyen maradt. Kocsit bérelt, meg egy lovat. Azon vitte ki mindig a gyerekeket. Mondta, hogy ott jó levegő van, kiszaladgálhatják magukat.”⁶⁰ Ezt a szórakozást később unokái sem vetették meg. Gabriella szeretettel emlegette: „nagyon szép volt ott, a sövénykerítés alatt ciklámenek nyíltak.”

Társadalmi kapcsolatok

Kaszter Sándornak az egészséges életmód, s egyben a társasági élet iránti vonzódását mutatja, hogy részt vett az 1892-ben az akkor újjá alakuló korcsolya egyesület december végén tartott ülésén mint választmányi tag,⁶¹ ami azért sem különös, mert Unger patikus volt az egyesület fő szervezője.

A gyógyszerertár sokszor egy kaszinóhoz volt hasonlatos, ahova város és környék lakói betérve hozták, vitték a híreket. A „Zala-Egerszegi Társaskör” 1897. január 23-én tartott műkedvelő színelőadásával egybekötött táncestélyre kinyomtatott meghívó szerint jegyeket váltani, illetve előjegyezni is Kaszter Sándor gyógyszerertárában lehetett.⁶² Csiky Gergely: A jó Fülöp című darabját Czukelter Lajos rendezte. Zalaegerszezen a társaskör 1884 végén alakult. 1895. január 1-től a Zöldfa vendéglő emeleti helyiségét bérelték, ahonnan a kaszinó a Bárány új épületébe hurcolkodott. A Társaskör elnöke Borbély György, az egyesület daloskörének karnagya 1899-ben Baján Ferenc volt.

A zalaegerszegi ipartestület az elaggott és munkaképtelenné vált iparosok nyugdíjalapja javára szeptemberben sorsjátékkal egybekötött mulatságot rendezett, melyre Kaszter Sándor a többekkel együtt a sorsoláshoz tárgyat ajánlott fel.

1902 februárjában az ipartestület a Korona szállóban reggelig tartó, jól sikerült mulatságot követően megemlíti adakozóként Kaszter Sándort is, aki Morandini építészhez hasonlóan 3 korona 80 fillérrel járult hozzá a bevételhez. Ez mintegy 18 kiló búza ára volt akkor.⁶³

A város másik fontos egyesülete 1884-ben alakult, s a kereskedői pályán lévő ifjak önművelése és a kereskedőosztály társadalmi és gazdasági érdekeinek védelmére jött létre.⁶⁴ Velük is kapcsolatba került 1908 márciusában Kaszter Sándor, amikor ingyen „görögűz anyagot” juttatott a zalaegerszegi kereskedelmi alkalmazottak egylete és az iparos ifjúság önképző egylete márciusi ünnepélyére, amit ők az újságban köszönettel nyugtáztak.⁶⁵

Feltehetően, mint jómódú polgártársai, Kaszter úr is több alkalommal támogatta a szegényeket. Azonban erről írásos bizonyítékot csak a polgármesteri iratok egyik 1911-es feljegyzése nyújt, miszerint az aggápcoldai szegények számára ajánlott fel egy nagyobb összeget.⁶⁶

Kaszter Sándor a Magyarországi Gyógyszerész Egyesült tagja volt, bizonyára több esztendeig. 1915-ben az igazgatóság rendes tagja, valamint az egyesület XXVII. járásának, azaz Zala megyének igazgatója, helyettese pedig Persay Gyula volt Zalanováról.⁶⁷ Ekkor csak nagyobb vidéki városokban alakultak önálló testületek. A gyógyszerészek országos egyesülete 1872-ben jött létre, a gyógyszerertár tulajdonosok egyesületeként, mely fontos szerepet játszott a gyógyszerészek érdekében az egészségügyi törvények kidolgozásában is.

Az első világháborút szerencsésen átvészelte a család. „Az első háborúból nem éreztem semmit, mert a szüleim szárnya alatt voltam. A nagyapám gyógy-

szerész volt, aki annak idején is kapott a gyógyszerrekhez cukrot.” – emlékezett Zsuzsi. Ödönt a betegsége miatt nem vitték el katonának, unokaöccsét azonban igen.

Kaszter Amália és D. Horváth Antal

Bach Gézáné a következőképpen írta le Kaszterék első leánya, *Amália* (1875–1952) sorsát: „Másik leánya hamar férjhez ment, őt is egy gyógyszerész vette el, aki nagyapám gyógyszerertárában dolgozott. A nagyapa azt mondta, meg is szerették egymást, de végtelen boldog volt, hogy egy ilyen nagy gond lement a válláról. Gondold el, ott voltak a lányok, este nyolcig a patikában kellett lenni, legalábbis a nagyapa mindig ott volt, akkor még mindent a tégelyekbe készettek.”

A fiataloknak „Romhányban volt patikájuk. Férje tbc-t kapott, s Amália 30 éves korában megözevgyült, négy gyerekkel. Azt mondta a nagyapa, hogy a Kaszter ház elég nagy. Eladták a romhányi patikát, hazahívta Amáliát. Ő vezette az egész háztartást, ők lakták fenn az egész emeletet, hat szoba volt ott. A hallnak nagyon szép, mintás kövezete volt, nyolc méter hosszú volt, nagy ablakkal.” Nagypjuk mind a négy gyermeket kitanították. A két leány Elli (Gabriella) és Kató, a fiúk Sándor és Béci, aki most ott fekszik a Kálvária temetőben, mert fiatalon, szívbajban meghalt. A nagypapa odavette, s mind a négy gyermeket kitanították. Amália házasságáról, főként nagypjáról unokájának, Petracsek Istvánnénak nincs jó véleménye: „Nagyanyám Kőszegen volt zárdában, felső leányiskolában. Mikor végzett, már tudott franciául, német volt az anyanyelve, olvasta a klasszikusokat, s szépen zongorázott. 17 évesen, 1892-ben férjhez adták ahhoz a gyógyszerészhez, aki náluk dolgozott, Horváth Antalhoz. Nem volt az szerelem, nem tudom, miért adták hozzá.” Gabriella egy nagyanyját három gyermekével ábrázoló fotó kapcsán így emlékezett: „Az egyikük volt az én édesanyám, *Horváth Gabriella* (1899–1983), ő volt Elli. Szegeden végzett kereskedelmi iskolában. *Kató* (1892–1977) a második gyermek volt. Katu néném férje a Weisz Manfréd gyárban volt főmérnök. Később megözevgyült,⁶⁸ a Sanyi [testvérbátyja] vette oda a patikába, mint pénztárost. *Béci* korán meghalt, 15-16 évesen, 1921-ben. Reumas lázat kapott, s az a szívére ment.”

A romhányi patika még a zsíros kenyérré valót sem jövedelmezte számukra. D. Horváth Antal 1905-ben még Romhányban volt,⁶⁹ tudható meg a gyógyszerészek zsebnaptárából. Itt szerepel, hogy a patikát 1893-ban állították fel, s ekkor 1822 lakosa volt.

Ugyancsak a naptár közli a gyógyszerertárak számát az 1905. december 15-i állapot szerint. Ekkor hazánkban 1601 nyilvános anya gyógyszerertár működött,

ebből 98 reáljogú, 18 gyökjogú⁷⁰ és 1190 személyjogú. E mellett még 31 fiókgyógyszertár működött.⁷¹ Horváthék átmenetileg Kecskeméten is éltek, majd egyre súlyosbodó betegsége miatt haza költöztek, s hamarosan elhunyt.

Horváth Sándor

A Horváth házaspár fiát, „Sándort 18 éves korában elvitték katonának, tüdőlővést kapott, de hazajött, meggyógyult, kikezelték. Egyetemre ment a háború után, majd hazatért Zalaegerszegre, és az 1930-as években vitézi jogon kapta Tolnán a gyógyszertárt. Legényember maradt, szeretett mulatni, szórakozni. Nagyon szeretett fényképezni, volt egy férfi, akivel jóban volt Egerszegen, a Schrantz, aki nagyon jó fotós volt.”⁷² Sándor előszeretettel fényképezte unokatestvéreit, játék közben, később báli ruhában is. „A Sanyi örökké fotografált. A Serényivel⁷³ volt nagyon jóba. Avval mentek mindig együtt fotózni. Meg a Schrantz bácsival is mentek fotografálni. Az is egy nagy fotós volt. Egy elhanyagolt külsejű férfi volt, de állítólag nagyon intelligens volt.”⁷⁴

1935-ben engedélyezték Horváth Sándor számára Tolnán a második patika létesítését, bár kérvényét már 1929-ben beadta. Nagyon megfontolták a döntést, második gyógyszertárat csak ott engedélyeztek, ahol a népesség biztos megélhetést nyújtott két gyógyszerész számára, úgy, hogy a meglévő egzisztenciáját ne veszélyeztesse. Tolnán már volt egy patika, az 1830-ban alapított Szentháromság nevezetű. Horváth Sándor Szűz Mária gyógyszertára 1935-1949 között működött.⁷⁵

„Horváth Sándor Tolnáról, az államosítás után, amikor mindenét elvették, Bátára került, akkor vette magához pénztárosnak özvegyen maradt hűgát, Katót. Később Bátaszéken kaptak egy egyszobás lakást, Sándor nyugdíjasként élt ott, Kató még pár évig pénztáros volt egy patikában. Amália nagyanyám később Budapestre költözött édesanyámhoz, havonta kapott ellátmányt az örökrészből.”

Kaszter Ilona és dr. Horváth Ferenc

A másik leányt, *Ilonát* (1886–1946) a polgári után a soproni felsőbb leányiskolába küldte tanulni az édesapja. „Majd azt gondolta, körülnéz, hogy hol lehetne egy olyan intézetet találni, ahol nem apácák tanítanak, azt akarta, hogy az anyám az életre nevelődjön. Az én nagyapám nem volt bigott, nem volt túlzottan vallásos, de hát katolikus emberek voltunk. Abba a [stuttgarti világi leánynevelő intézetbe, amit kinézett] kerültek Berlinton Angliáig, Kanadától Norvégiaig, mindenholnán lányok. Az általános

műveltség elsajátítására nevelte a lányokat. A zene, a nyelvek, az irodalom ismerete volt a lényeg, és gyönyörű kirándulásokat tettünk.”

A családban megőriztek egy Singer és Wolfner kiadású Emlék-albumot 1901-ből, virágos, szecessziós, papírkötésben. Kaszter Ilona karácsonyi ajándéka volt, majd hamar megtelt leánypajtásai, udvarlói bejegyzéseivel, rajzaival. Egy másik, finom selyemfonallal hímzett, bőrkötéses albumba érzélgős nótaszövegek mellé préselt növényeket ragasztott Ilona a Stuttgarti intézetben 1902-ben, majd itthon is folytatta a növények gyűjtését, zalaegerszegi, és romhányi bejegyzések, ott gyűjtött növények találhatóak benne az 1904-1907 közötti időszakból.⁷⁶

Az 1913-ban született leánya, Ilona, azaz Zsuzsi 25 évvel később ugyanabba az intézetbe került. Édesanyja kísérte el, Bécsen és Münchenen keresztül, ahol természetesen mindent megcsodáltak, Stuttgartba. A Schmidt – Krüger testvérek intézetében felejthetetlen évet töltött, még 80 évesen is abból táplálkozott. A véletlen összehozta ott édesanyja egyik hajdani, svájci barátnőjének leányával is. Nagyapja az év leteltével egy nagy európai utat is finanszírozott számára, bátyjával utazhattak Hollandiába.

Bár az imádott feleség és édesanya elvesztése, 1890 után hosszan tartó gyász honolt a Kaszter házban, ám a századforduló táján megjelenő újságokban mind több híradással találkozhatunk, amely arról árulkodik, hogy rendszeresen részt vettek a kisvárosi társasági életében. Kaszter Ilona nagylányként került haza a Stuttgarti intézetből, nemcsak a városban rendezett bálókba mutatták be, hanem házi táncmultságokat is tartottak. Ezeket édesapja is támogatta, hiszen ismét eladó leány volt a háznál. Egy ilyen mulatságot le is fotografáltak, a képen ifjú hölgyek táncolnak lovagjaikkal. A táncolók mellett két zenész is látható. Hegedűvel Ödön, furulyával pedig a társaság barátja szórakoztatta a fiatalokat. A tapétás, parkettás szobában jobb kéz felől egy terített asztalon gazdag büfében szolgálhatták ki magukat a fiatalok. Balról egy sötétebb ruhába öltözött nő ül egy fotelben, figyelve a fiatalokat. A táncolók felett egy szépen keregetett családi kép látható. A férfiak frakkot, csokornyakkendőt viselnek, a lányok világos báli ruhát, kettőjük derekát sötétebb selyem öv hangsúlyozta ki. Balról a második pár női tagja Ilona. A kép felirata: „a III. négyes után reggel 9-kor.”

Ilona közben férjhez ment, társául *dr. Horváth Ferenc* (1878–1946) jogot végzett fiatallembert választotta. Leánya a következőket mondta el édesapjáról és családjáról. Horváth Ferenc Győrben született, postafőnök volt az édesapja, felesége nagygyimóti Lampert Juszta. Tőle került a családba a rokokó, gyönyörű, berakásos tabernákulum, amit mindig a leg-

idősebb fiú kapott meg az örökség szétosztásakor. Így került Zsuzsa bátyjához, dr. Horváth László ügyvédhez Budapestre. A nagyszülőknek „két fia volt, mind a kettő jogász lett. Volt egy nagynéném, a Mancsi néni. Szegényke, ő róla nem sokat mondok, férjhez ment. Szép kis nő volt. Szóval ott voltak Győrben, akkor még nagy Magyarország volt, s Gyulafehérvárra helyezték le őket. Onnan pedig a végső stáció Pozsony volt, de mikor már nyugdíjba ment a nagyapa, akkor már jött a Trianon, elvették azt a területet. Nagyon nehéz idők voltak, nagyszüleim ott is vannak eltemetve.”

„Jogász volt az én apám. Alsólendván [ma Lendava, Szlovénia] kezdett, talán három évig volt ott, én ott is születtem. Akkor bekerült a bíróságra, mint törvényszéki bíró, és akkor ezt a házat [akkor Wlassics, ma Ady utca 19.] bérelték először. Most is áll, [...] egy tanítóé volt. Egyszer, már elég nagy gyerekek voltunk, jött a tanító, hogy el akarja a házat adni, először apámnak ajánlja föl.” Így megvásárolták az épületet.⁷⁷ „Édesapáméknál négy gyerek lett, s úgy gondolta, hogy a bíróságot otthagyja, s ügyvédi irodát nyit. Az egy tisztviselői fizetés volt, a bíróság nem fizetett olyan jól. Nagyon jó írodája lett apámnak. Hála Istennek, tényleg föl tudtak bennünket nevelni.”

Dr. Kaszter Ödön és Hellmbold Anna

Kaszter Sándor fia, *Ödön* (1874–1941) népszerű szereplője volt a zalaegerszegi társas életnek. Ez az eleven, szórakoztató, tehetséges fiatalember, mint ahogy Gabriella unokahúga elbeszéléséből ismert „beteges gyerek volt, a gerincével volt probléma. Bécsben operálta Billroth⁷⁸ professzor. Híres ember volt, pár éve emlékérmét is adtak ki a tiszteletére. Csak jómódú ember engedhette meg magának, hogy oda menjen, s nála gyógyíttassa magát.” Elképzelhető, hogy a nemzetközi hírű, kiváló muzsikussal professzor emberként is nagy hatással lehetett az ifjúra.

Ödön felépülve a középiskolát Csurgón végezte, először a selmecbányai bányászati főiskola hallgatója lett, majd pályát módosított, s mégis gyógyszerészeti egyetemre járt Budapesten és Zürichben. Gyógyszerészi oklevelét 1898-ban kapott. 1900-ban doktori fokozatot szerzett,⁷⁹ majd visszatért Zalaegerszegré.

Kaszter Ödön a társasági és közéletben

Akkoriban a hosszú, téli esték csendjét, unalmát a különféle egyesületek, testületek által rendezett mulatságok zaja űzte el. 1902-ben a kaszinó vigalmi bizottsága családi összejövetelt és kis házi hangversenyt rendezett. Dr. Rézler Kornél, ifjú büntetőjogász egy tréfás történettel szerepelt, míg Lányi Ilonka és Margit zongorán egy négykezes darabbal

mutakozott be. Dr. Kovács Gyula cimbalmán kuruc dalokat adott elő. Hány Lenke „A madárdal” című operett részletet énekelte el Hány Claris kisasszony kísérete mellett. „Kaszter Ödön magyar dalokat hegedült, Bubics Tivadar pedig zongorán adta hozzá a kíséretet. Naturalista mind a kettő. Kotta nélkül, csak a szívből játszottak. Bubicsnak kitűnő zenei érzéke van s kísérete diskkrét és tapintatos. Kaszter Ödön érzéssel játszik, ha meg is hibbanik néha, az érzelem, a technika biztos marad. Bubics jól ismeri partnerét, s ha az érzelmek tág mezején elszáguldozott a hegedű, azonnal ott volt a nyomában, s a kellő pillanatban utol érte a csapongó muzsikust. A koncert után kezdődött a tánc. Táncosban nem bővelkedtek, de a fiatal urak tőlük telhetően szorgalmasan – dolgoztak.”⁸⁰ – olvashatták az Ödönt érdekesen jellemző tudósítást.

1903-ban a „zalaegerszegi társaskör február 2-án sikerült estélyt rendezett. Dr. Kaszter Ödön görögützet gyűjtött a Kummer kávéházban.”⁸¹ 1904-ben oszlopos tagja lett az újonnan megalakult irodalmi és művészeti körnek.⁸² A kör első előadása áprilisban volt. 24-én fényes estet tartottak, mely két dologról tanúskodott.⁸³ „Egyik az, hogy a kör vezetői és tagjai a legnagyobb elismerésre méltó buzgalommal és kitartással láttak dologhoz, másik az, hogy kis városunknak rétegeiben számottevő művészi erő lappangott eddigelé és kelt életre a [...] kör megalakulásával”. Régebben is voltak a városban „műkedvelő, színházpártoló, zenélő és másféle társaságok. De olyan széles alapra fektetett, társadalmunk minden rétegeire kiterjedő társulás, mint az Irodalmi és Művészeti Kör, Egerszegen még eddig nem volt. Vasárnap este 8 órakor kezdődött az előadás az Arany Bárány nagy termében, melynek már 8 óra előtt összes földszinti, karzati és páholyhelyiségei megtelek társas életünk minden rétegeinek szép közönségével. Látványnak is festői volt, mikor felvonult és elhelyezkedett az impozáns tribünön a kör női és férfi énekkara és zenekara. Úristen, hát csak most kellett megtudnunk, hogy mennyi sok szép asszony és leány van Egerszegen.” Sándor Zsigmond mérnök vezényelte a következő zenészekből álló és hangszereken játszó zenekart: „hegedűn Dr. Kaszter Ödön, Kristóffy Kálmán, Kardos Samu, Klimkó Antal I. Molnár Vincze, Busy István, Tikk László, Sch[|]ezinger. A II. violán: Erős Tivadar, Baján Ferencz; gordonkán: Goldner Ödön; nagybőgőn: Takács József; fuvolán: dr. Halász Miksa, dr. Keresztury József, Enyedy Barna; hármóniumon: Madarász Lajos; zongorán: Mihálovich Alice k.a.; czimbalmon: Csupor Lajos; üstdobon: Udvardy Imre; triángulon: Horváth János.” Mendelsohn: Szentivánéji álom című dalművének Nászindulóját játszották nagy átérzéssel.

1908-ból ismét felleltünk egy hírt Kaszter Ödön szerepléséről a Kaszinó estélyén. Ekkor az új háznagy:

dr. Thassy Gábor. Dr. Ruzsicska Kálmán és Bubics Tivadar zongorajátékkal dr. Kaszter Ödön pompás hegedűszóolóval, Hantke Emil felolvasással mulattatták a közönséget.⁸⁴

Kaszter Ödön 1909-ben részt vett a zalaszentgróti önkéntes tűzoltó egyesület tavaszi multságán.⁸⁵ E hír arra utal, hogy már akkor tagja lehetett a zalaegerszegi Önkéntes Tűzoltó testületnek, bár betegsége miatt ez inkább tiszteletbeli pozíció lehetett.

Kaszter Ödön 1912. január 1-től⁸⁶ édesapjával közösen vitte a patikát. Egy 1924-es címtárban már csak Kaszter Ödön neve alatt szerepelt a gyógyszerár.⁸⁷

A Magyar Paizs hetilap 1912-ben január 25-én hívta fel a figyelmet arra, hogy január 28-án a „Zalaegerszegi Ifjúsági Club” ünnepélyes alakuló közgyűlését tartja a Korona szálló nagytermében.⁸⁸ Az „Ifjúsági Club” alapszabályait a belügyminisztérium is jóváhagyta. A társulat, melynek Kaszter Ödön egyik alapító tagja volt, célját a következőképpen határozta meg: „Az ifjúság tömörítése által a társadalmi életet és a kultúrát előmozdítani a társadalmi ellentétek lehető áthidalásával a demokratikus eszmék előbbvitelén dolgozni.”⁸⁹

Áprilisban hosszabb cikkben elemezte Enyedi Barnabás cikkíró a klub hasznosságát.⁹⁰ A kávéházi élethez hasonlítja a „klub-életet, mely családi hangulatával közvetlenebb társasági életet tesz lehetővé.” „Ebbe a monoton életű városba az élet eleven erejét kell beledolgozni, amelyet a Ifjúsági Klub eredményesen szolgálhat, ha össze fognak a közjóért a helyesebb érzésű, gazdagabb szívű és gazdagabb fejű polgárok. De akkor a mai életünkben is még rut, torz arccal grasszáló Scarron karakterű előítéleteket, alacsony gondolkozást, vallásfelekezetek között való különbségtévesztést, társadalmi és hivatali osztályok között való mesterkéltséget, nagyképűsködést és főleg a kicsinyes, zsugori szűkkeblűséget el kell vetni magunktól.” Ezen elveknek megfelelően aztán igyekeztek hasznos rendezvényeket szervezni. 1913-ban meghívták Dr. Havas Hugó nagykanizsai ügyvédet, hogy a „club által tervezett műveltség terjesztő előadások sorozatához egy előadással járuljon hozzá. Dr. Havas ügyvéd [...] sok érdeklődő jelenlétében a művészi meglátásról beszélt. [...] A közönség várva-várja a további előadásokat is, hogy a művelődés haladását ihletett ajkáról tudja meg, és annak tudása vértzetül szolgáljon” számukra.⁹¹ A klub későbbi sorsát nem ismerjük, feltehetően a háborús évek vetettek véget működésének.

Kaszter Ödön szenvedélyesen vadászott. Több családi képen visel keménykalap és öltöny helyett vadásruhát, látható mellette puska, egy másik fényképen, ahol ő és édesapja állnak az ajtóban, előttük szép drótszörű vizsla áll. Gabriella unokahúga

elbeszélése szerint házuk belső teraszának falán lógtak vadásztrófeái és puskái. „Mikor első elemista voltam, akkor engem egy évre odaadtak Egerszegre, ott jártam a zárdába. Azóta sem értem, miért volt erre szükség. Ödön bácsi sokat foglalkozott velem, de akkor sokat betegeskedett, néha alig tudott járni. Volt egy kerekcses prices, azon tologatták.”

„Karácsonykor és nyáron sokat voltunk ott [Egerszegen] mindaddig, amíg apám⁹² meg nem vette a badacsonyi nyaralót. A Zalában tanítottak meg úszni, Kezámka órák hosszat szokott ránk vigyázni, nagyon szeretett strandolni. Egy hosszú, klott, térdig érő nadrág és felül egy bő blúz volt a ruhája, hozzá zsirardi kalap. Ott volt a malom, meg a zsilip. Nem is volt veszélytelen, apámat egy alkalommal háromszor lehúzta az örvény.”

Kaszter Ödön a város képviselőtestületének és a vármegye törvényhatósági bizottságának is tagja volt. Kevés adattal rendelkezünk városi képviselői működéséről, esetleges politikai szerepvállalásáról, a város vezetőihez fűződő viszonyáról, így ezek mélyreható elemzésére nem vállalkozhatunk.

Az 1930-ban megjelent, Zalavármegye feltámadása Trianon után című kötetben az szerepel, hogy „részt vett abban az akcióban, mely a kommün megszűnése után közvetlenül a zalaegerszegi kommunistákat összefogdosta, és a bíróság elé állította.”⁹³ Ezt igazolandó eddig más adatot nem találtunk, mert a helyi sajtó 1920-1922-es évfolyamának számai hiányoznak az ország közgyűjteményeiből. E tevékenysége azonban feltehetően összekapcsolódott gyógyszerész egyesületi tagságával. A Vidéki Gyógyszerészek Országos Szövetsége 1918-ban alakult meg, de 1921-re már megtörtént fúziója az országos szövetséggel.⁹⁴ A Magyarországi Gyógyszerész Egyesület Vas-Zalavármegyei kerülete elnökévé választotta.

Feltehetően az ebben játszott szerepével függ össze az a tény, hogy 1921-ben lemondott a városi képviselőtestületben betöltött számvizsgáló bizottsági tagságáról. Ezzel kapcsolatban azt írták a jegyzőkönyvi határozatban, hogy Kaszter Ödönt csak a szabályrendeletben meghatározott számban megalakított bizottság kiegészítéseként nevezte ki maga a polgármester, hogy „nevezettnek alkalma legyen a betervezett összes üzemi mérlegek és számadások teljes és alapos betekintésére és észrevételeinek” megtételére. Ezért helyére nem is választottak senkit. 1927-ben, amikor a város fel akarta építeni első bérházát, akkor tagja volt a ház építésének gazdaságosságát vizsgáló bizottságnak.⁹⁵ Ezek a tények azt bizonyítják, hogy rendszeresen számítottak rá gazdasági kérdésekben.

Az 1930-ban megjelent gyógyszerészet történeti munkában egy fotótáblán bemutatták a gyógyszerészek egyesületének vezetőit. A húszas évek második

felében Kaszter Ödön Eöry Vilmos sárvári, Dvorszky Béla dr. és Sütheő Lajos szombathelyi, Cséby Lajos keszthelyi, Küttel Dezső kőszegi, Merkly Belus József dr. nagykanizsai, Torkos Péter őriszentpéteri gyógyszerészekkel alkották a vasi, zalai kerület vezérkarát.⁹⁶ 1931-ben szintén elnöki pozícióban volt, alelnökök Eöry Vilmos Sárvárról és dr. Dvorszky Béla Szombathelyről, titkár Pencz János Kiskomáromból. Ekkor a testülethez Vas megyében 21 településen 29 gyógyszertár, míg Zala megye 23 helységben 33 gyógyszertár tartozott.⁹⁷ A 13.305 lakosú Zalaegerszezen Kaszter Sándor és dr. Kaszter Ödön a Szentlélek, Hrabovszky örököséként Király György a Szent Antal patikát, míg Mándy Jenő dr. a Szentháromság patikát működtette.⁹⁸ Kaszter Ödönt elnöki funkcióján felül bevásárolták az ún. taxabizottságba is, melynek feladata a nem hivatalos gyógyszerek, a különlegességek, specialitások és „kéz-eladású” cikkek árának megállapítása volt.⁹⁹

1931-ben ismételtén Kaszter Ödön tűzoltó egyesületi szerepléséről számolt be a sajtó. Boschán Gyula ügyvéd megfogalmazása szerint a zalaegerszegi Önkéntes Tűzoltó Egyesület már a háborút követően hanyatlásnak indult, majd érdeklődés hiányában megszűnt. De akkor szeptemberben újjá alakult, s 38 tag új működő tag tette le a fogadalmát. A választmányi tagok között Kaszter Ödön neve is szerepelt.¹⁰⁰

Politikai irányultságát az 1935-ben megjelent Zala megyei ismertető öt bemutató szócikkéből ismerhetjük: e szerint a NEP elnöki tanácsának tagja volt.¹⁰¹ Feltehetően helyi pozícióra utal ez a sor. Ebbeli szereplésének nyomát a két világháború közötti politikai életről szóló szakirodalomban nem találtuk, eredeti iratok feltárására pedig e tanulmány írásának keretei között nem volt lehetőségünk.

Egy tűzeset

Érdekesen világítja meg a család respektusát a következő eset. 1922. január 24-én hajnalban ismeretlen okból kigyulladt, ahogy a városi jegyzőkönyv fogalmazott, „a Piac-téren levő Kaszter-féle emeletes ház”, s az egész tetőzet a láng martaléka lett. A vészjelzésre a helybeli Önkéntes Tűzoltó Egyesület tíz tagjával kivonult, „azonban a vésszel szemben teljesen tehetetlen volt, mert a közönség részéről a mindenkor megnyilvánuló közönyösség folytán támogatást ezúttal sem kapott. A vész színhelyén megjelent Zalavármegye alispánja, aki nagyobb karhatalmat rendelt ki a tűz színhelyére. A laktanyából félszázad csendőrség vonult ki, akik részben a szivattyúkhöz lettek beosztva, részben kordon és közbiztonsági szolgálatot láttak el.” Ezért az alispán, Kolbenschlag Béla rendeletére a város polgármestere a kivezényelt „karhatalmi csendőrséget” jutalmul megvacsoráztatta a

Bárány szállóban a város költségére. A számla összege 3016 koronát tett ki. A tetőzet nélkül maradt házról egy fotó is fennmaradt, megörökítve két férfit, amint a padláson szemléli a kárt, egy másik férfit, feltehetően egy tűzoltót, aki a ház előtti villanypóznán egyensúlyoz.

Ödön házassága és öröksége

Bár Kaszter Ödön és Plachner Ida somogyicsurgói leány eljegyzését a helyi sajtóban is közzé tették 1899-ben,¹⁰² később mégis *Hellmbold Annát* vette feleségül, aki Fehértemplomban született 1877-ben.¹⁰³ Őt a családban a fiatalok Náni néninek szólították; kiválóan zongorázott – emlékszik vissza Petracsek Istvánné. „Gyermekek nem született, de az asszony nővéreinek három szép lánya volt.” A Dodó, Márta, Aliz néven emlegetett gyerekeknek Mihálovich tűzoltó parancsnok volt az édesapjuk. „Azt a családot támogatták, az ő gyermekeiket. Volt egy kis súrlódás ezért a családban, hogy kié legyen a jól menő patika haszna.” A finom megjelenésű asszony névjegykártyáján Annyként nevezte meg magát.¹⁰⁴

Ödön 1931-ben, atyja halála után megörökölte a patika jogot.¹⁰⁵ A házat Kaszter Sándor 1919-ben özv. Horváth Antalné Kaszter Amáliának, fele részben pedig Horváth Ferencné Kaszter Ilonának ajándékozta, így Ödön bérleti díjat fizetett testvéreinek. 1942-ben özvegye házrészét Kaszter Ilona négy gyermekének ajándékozta.¹⁰⁶

1931-ben Pesthy Pál utalt a gyógyszertárban folyó szakszerű munkára. „városunknak ebben a legrégebbi, de a kor igényeinek mindenben megfelelő, modern berendezésű patikájában intenzív laboratóriumi munka folyik.” Megemlíti, hogy a patikus országosan elismert szakirodalmi tevékenységet folytat.

Az utolsó évek, munkatársak

Kaszter Ödön hosszú betegsége miatt egy ideig öccse, vitéz *Horváth Sándor* vette át a gyógyszertár vezetését, majd *Kováts László* dr. volt hosszabb ideig munkatársa, aki 1900-ban született Körösfőn. A kolozsvári egyetem elvégzése után sokfelé dolgozott, Budapesten is. A fotók tanúsága szerint 1933-ban már biztosan Kaszter Ödön alkalmazottja volt. Nagyon megkedvelték egymást, Kováts László többször vendégeskedett Kaszteréknél. Egyébként előszeretettel látogatta a vasúti restit, amely akkoriban közkedvelt, kiváló vendéglő volt. 1939-ben, március 15-én vette feleségül Oszwald Árpádinát, majd Letenyén vásároltak saját patikát, aminek eredetileg egy győri, Sall nevű tulajdonosa volt. A pénz legnagyobb részét a patikus anyósa, Oszwald Jenőné adta a vásárlásra, ezért ő sajnálta legjobban, amikor elvették a patikát.¹⁰⁷

A Kaszter patika segédszemélyzetét akkoriban *Weiler Mária* technikus és *Zsuppán Róza* takarítónő alkotta, utóbbi a laboráláshoz, csomagoláshoz szükséges üvegek mosását is végezte.¹⁰⁸ⁱ Kettejükét és a két beosztott patikust ábrázolja egy amatőr kép a gyógyszer-tár bejárata előtt 1933-ban.

Weiler Mária a háború kitörése előtt kivándorolt nagybátyjához Amerikába. Helyére *Regős Ilona* érkezett, aki kizárólag adminisztrációval és csomagolással foglalkozott. Regős Ilona helyére *Kublics Ilona* került, aki a forrásként használt szakdolgozat írásakor a gyógyszer-tári központ munkatársa volt. Kisegítő, s egyben első női gyógyszerészként került ide *Nagy Erzsébet*. Őt követte 1937. május 15-től *Oswald Árpádina* gyógyszerész,¹⁰⁹ a majdani Kovács Lászlóné. Kovács László 1939. május 1-től Letenyére került, és ott dolgozott a gyógyszer-tárak államosításáig. Majd ők is visszakérültek Zalaegerszegre, s az egykori Szent Antal patikában dolgoztak a Rákóczi úton.

Kaszter Ödön 1941. április 14-én, 66 esztendősen hunyt el. Érdemeit említve röviden megemlékeztek róla a város jegyzőkönyvében.¹¹⁰ A sajtóban megjelent gyász-hír kiemelte, hogy tisztelte a gyógyszerész társadalom, amit bizonyít, hogy több cikluson át volt elnöke a gyógyszerész egyesület Vas-Zala kerületének. Gyógyszer-tára mindig nagy forgalomnak örvendett. A gyógyszer-tárak között sorolták fel a Hellmbold, a dúznódsi Horváth, a brezovai Horváth, a Weszely, lovag Hoffmann Battik és Mihalovich családokat.¹¹¹ Örökösei 14/20-ad részben felesége, 3/20-ad részben özv. Horváth Antalné Kaszter Amália, valamint 3/20-ad részben Kaszter Ilona, dr. Horváth Ferencné.¹¹²

1939. május 1-től *Puskás Lajos* gyógyszerész vette át a gyógyszer-tár vezetését, mellette felesége, Bottyán Borbála dolgozott 1941–1947 között.

A háború végén, főként 1945 tavaszán sokat szenvedett a Kaszter család, mert a szovjet hadsereg katonái előszeretettel fészkeltek be magukat a központi fekvésű házakba. Kaszter Ödön özvegyét, és unokahúgait is súlyosan bántalmazták.¹¹³

Özv. *Kaszter Ödönné*, aki 1945-ben a Szent Lélek patika nagyobb részbeni tulajdonosa volt, a patika vezetésére továbbra is *Puskás Lajos* okleveles gyógyszerészmestert kérte fel, írta Baráth Ferenc polgármester, aki 1945. április 12-én megbízta Puskást, s 1500 pengő fizetést állapított meg számára. Döntését így indokolta: mivel mindhárom gyógyszer-tár működése szünetelt, „fontos közegészségügyi érdek

fűződik ahhoz, hogy legalább egy gyógyszer-tár működését azonnal megkezdje.”¹¹⁴

1947. május 31-én új felelős vezető, Dobribán Andor¹¹⁵ gyógyszerész került Kaszter Ödönné gyógyszer-tárába, majd 1949 június 1-én 15.000 forintért megvette a gyógyszer-tárat az özvegytől, s mint tulajdonos vezette 1950. július 28-ig, az államosításig. Az özvegy Pakodra költözött rokonához, az egyik Mihálovich lányhoz.¹¹⁶

Összegzés

A városi elithez tartozó Kaszter családnak az idők során négy gyógyszerész tagja volt: Kaszter Sándor, fia, a doktorátust szerzett Kaszter Ödön, d. Horváth Antal, Kaszter Amália férje, valamint fiúk, Horváth Sándor. A két Kaszter, apa és fia képviselőként jelentős szerepet játszott Zalaegerszeg város irányításában is. Az országos gyógyszerész szakma is számított részvételükre az általuk létrehozott egyesületben. Kaszter Sándor a Magyar Gyógyszerész Egyesület igazgatósági tagja volt, az egyesület 1921-ben tiszteletbeli tagjává választotta,¹¹⁷ míg Ödön már az 1921-ben újjá alakult gyógyszerész egyesületben viselt elnöki tisztelet.

Kaszter Sándor szinte a gyógyszer-tárhoz volt láncolva, munkája nagyon felelősségteljes volt, nagy figyelmet igényelt a saját készítésű oldatok, tabletták, porok elkészítése. Állandóan figyelni kellett az árak változásait, s minél több dolgot kellett forgalmazni a megfelelő bevétel érdekében. Magasabban kvalifikált, gyermektelen fia szabadabban mozgott. Kaszter Sándor fiatalon elhunyt veje már kevésbé sikeres, míg unokája átlagos életpályát futott be, a megváltozott társadalmi viszonyok nagymértékben befolyásolták sorsát.

A sok-sok családi fénykép arról tanúskodik, hogy a zalaegerszegi család 1883–1941 között gazdagon, jó módban élt. Hatalmas ház, elegáns bútorzat, képek a falon, könyvek, tanulás, utazások, szórakozás lehetősége, mind-mind adva voltak számukra. Azonban a betegségek, családi tragédiák, a háborúk őket sem kerülhették el. Gyermekük a Kaszter nevet már nem vitték tovább, leányágon azonban több leszármazójuk hordozza örökségüket. A Kaszter család számos tagja a város védett temetőjében, a Kálvária temetőben nyugszik. A Wapper Ignác faragta szép fekete márvány obeliszk, a Göcseji Múzeumban tárgyak, fotográfiák, a városban egykori házuk őrzi emléküket.

Jegyzetek:

- ¹ Az Ady utcában áll egy földszintes lakóház, melynek oroszlános réz kopogtatót pár éve lopták el.
- ² Leltári száma: T. 92.8.22.
- ³ Az egyiket Horváth Katalin, Kaszter Sándor Amália leányának gyermeke által összeállított albumban találtam, a másikat pedig Kovács László, Kaszter Ödön beosztottja kapta Hátoldalán dedikáció: Emléül az én Kedves Munkatársamnak Dr. Kaszter Ödön 1939. III–22. Bal sarokban lent: pirossal nyomott körbélyegző: Dr. KASZTER SZENTLÉLEK GYÓGYSZERTÁRA ZALAEGRSZEG felirattal, középpűt a szentlélek galamb képében sugarakkal körülveve. 12 × 17 cm.
- ⁴ BLÁZY 1974.
- ⁵ A dolgozatba ragasztott egyik 1933-ból származó, archív fotót kiemeltük, s a múzeum gyűjteményébe leltároztuk. Göcseji Múzeum TF 2005.8.1.
- ⁶ Béres Katalin: Kiállítási forgatókönyv. Göcseji Múzeum adattára 1444 – 90. A patika edényeit Béres Katalin határozta meg dr. Blázy Árpád segítségével. A történeti gyűjteményben a 76.43.1.–56.1.1.2. szám alatt 28 db porcelán patikaedény található, valamint, a 2004.12.14. leltári számú üveg, melyet dr. Blázy Árpád ajándékozott a Göcseji Múzeumnak. Egy a gyógyszerár emblémájával ellátott üvegbe egy apró kálváriát épített Peics Máttyás 1951. szeptember 24-én. E türelem-üveggé átlényegült darab leltári száma 80.40.1. Pais Kázmér hagyatékából pedig néhány, a Kaszter patikában kiváltott orvosság receptje található a történeti dokumentum gyűjteményben. T. 91.33. tételszámon.
- ⁷ Az 55.20.1. leltári számú tárgy leírását lásd: BÉRES–MEGYERI 2000. 244–245., az 55.20.2. leltári számúé: 166–177.
- ⁸ Interjú Bach Gézánéval, gyűjtőnapló a Göcseji Múzeum adattárában: 2378–2001.
- ⁹ A fotókról mintegy 200 reprodukciót készítettünk a Göcseji Múzeum adattári fotótára számára. A képekről, albumokról készült reprodukciók: 48.880–49.055, dia: 49.254–49.579., a Madjarek László emléket őrző album képei: 49.545–49.579., 50.036–50.042.
- ¹⁰ Zala Megyei Levéltár (tovább ZML) Zalaegerszeg telekkönyvi betét 764.
- ¹¹ Megemlékezik róla a Magyar Szárnyak 1939. évi 9. száma.
- ¹² Interjú Petracsek Istvánnéval. Gyűjtőnapló a Göcseji Múzeum adattárában: 3428–2008.
- ¹³ Anyakönyvi kivonat az 1939. IV. tc. végrehajtására 860/1944. Petracsek Istvánné tulajdonában.
- ¹⁴ KEMPLER 35–36.
- ¹⁵ Interjú Petracsek Istvánnéval. Göcseji Múzeum adattára 3428–2008.
- ¹⁶ Interjú Bach Gézánéval. Göcseji Múzeum adattára 2378–2001.
- ¹⁷ Interjú Bach Gézánéval. Göcseji Múzeum adattára 2378–2001.
- ¹⁸ PESTHY 105. Pesthy Pál tévesen 1883-ra tette a patika vásárlásának idejét. Köszönöm Ráczevy Edit könyv-tárosnak, hogy kikereste, s eljuttatta hozzám a naptár adatait, s a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum munkatársainak a szíves segítségét.
- ¹⁹ Gyógyszerészek Naptára az 1886. évre.10.
- ²⁰ MEGYERI 2001. Pesthy Pál tévedett, amikor azt írta, hogy a Hérics ház a Központi Takaréék helyén állt.
- ²¹ Zalamegye (továbbiakban ZM) 1887. június 19.
- ²² Az ingatlan a Deák tér 448. szám alatt volt. ZML XI. 211. A Zala-Egerszegi Takarékpénztár Részvénytársaság 19. üzletévi számadása 1887. évről.
- ²³ PESTHY 105.
- ²⁴ MP 1913. október 2.3.
- ²⁵ ZM 1886. augusztus 8.
- ²⁶ PAKSY 2006. 185., 187.
- ²⁷ ZM 1883. április 29., több számban is látható ugyanez a hirdetés
- ²⁸ ZM 1885. március 1.
- ²⁹ ZM 1885. április 15.
- ³⁰ ZM 1889. március 17.
- ³¹ ZM 1889. február 10.
- ³² ZM 1898. január 2.
- ³³ SZAKÁL 2002. 218., 224.
- ³⁴ ZML Zalaegerszeg város közgyűlési jgyk. 1891.IV.14. I.809/kig 94., 1894.IV.14
- ³⁵ Tehetős izraelita kereskedő és orvos család fia, 1897-től a kórház igazgatója.
- ³⁶ Zalavármegye tisztí-czim és helységnévtára, 1897. Összeállította: Záborszky József Zalavármegye köz-igazgatási kiadója. Zala-Egerszeg, 1897. 15.
- ³⁷ MP 1906. december 27.
- ³⁸ MP 1906. augusztus 2.
- ³⁹ ZML Zalaegerszeg város képviselőtestületének iratai. Jegyzőkönyv 1914. X.24. 10939/1914. Kuliffay Kálmán 192-ben elhunyt. Lásd: részvényilvanítás. ZML Zalaegerszeg város képviselőtestületének iratai. Jegyzőkönyv 1929. II.8. 204/929.
- ⁴⁰ MOSSE 1924. 1507.
- ⁴¹ KEMPLER 58.
- ⁴² ZML Zalaegerszeg város képviselőtestületének iratai. Jegyzőkönyv 1898. I.22. V 90/kig 898. III.263. A posta által működtetett zalaegerszegi telefon azonban csak 1904. november 1-én kezdett működni Zalaegerszegen, s 1931. szeptemberében új telefonközpontot adtak át. ZMU 1931. szeptember 4.1.
- ⁴³ DEGRÉ 20.
- ⁴⁴ ZM 1900. május 6.
- ⁴⁵ MP 1901. december 5.5. Összevetésre alkalmas adatok: Gráner Géza 8864 korona 52 fillér, a Zalaegerszegi Központi Takarékpénztár 8044 forint, a Zalamegyei Központi Takarékpénztár 6582 forint, a Szombathelyi püspökség 6078 forint, a zalaegerszegi plébánia 2869 forint.
- ⁴⁶ KEMPLER 1984. 82.
- ⁴⁷ A Göcseji Múzeum történeti gyűjteménye 91.33.35.
- ⁴⁸ MP 1904. január 2.5., 1904. április 14.8.
- ⁴⁹ PESTHY 104.

- 50 BLÁZY és PESTHY adatainak felhasználásával.
- 51 Petracekné szerint a harmincas években Gábor Jenő orvos volt az egyik bérlő, de itt volt a vő, dr. Horváth Ferenc ügyvédi irodája is.
- 52 Interjú Petracek Istvánnéval. Göcseji Múzeum adattára 3428–2008.
- 53 Fényképét lásd: KEMPLER 1984. 208. Rozsnyay Mátyás (1833–1895) Szabadszálláson született. Korszerűen berendezett falusi patikájában kezdett foglalkozni a gyermekgyógyászatban akkoriban egyedüli lázcsillapító szer, a cseersavas kinin íztelen vegyületének kidolgozásával. Aradra költözése (1872) után behatóan foglalkozott a környékbeli borvidék borainak gyógyborrá való feldolgozásával, amelyekkel több külföldi (Brüsszel, Párizs, Bécs stb.) kiállításon aranyérmeket nyert. A Magyar Gyógyszerészeti Társaság Rozsnyay emlékérmét alapított.
- 54 Sajnálatos, hogy ezen okleveleknek nyoma veszett.
- 55 Az épületet 1966-ban átalakították, a térre nyíló bejárati ajtót az épület sarkára helyezték át. Az ajtót 2007-ben ismét visszahelyezték. A gyógyszerészár beosztására vonatkozó adatokat Fábíán Istvánné dolgozatából ismerjük.
- 56 Zsuzsi néni emlékezete szerint múzeumba került, dr. Graca-Szabó Katalin volt szíves utána nézni, de nincs nyoma az orvostörténeti múzeumban. Bizonyára a régi értékeket elvető, modernizáló szemléletű rombolás áldozatává vált.
- 57 1878. július 2.–1890. október 11.
- 58 Gyűjtőnapló. Göcseji Múzeum adattára 2378–2001.
- 59 Zsuzsanna szerint a 6-os vagy 8-as szám
- 60 Interjú Petracek Istvánnéval. Göcseji Múzeum adattára 3428–2008.
- 61 ZM 1892. január 31.
- 62 A meghívó most a Göcseji Múzeum állandó kiállításában látható. KATALÓGUS 186. ZML Göcseji ZML XIV. 37. Nasinszky iratok. A „Szentháromságához” címzett gyógytárban például arra vállalkoztak, hogy egy Császár- bicikli és egy Schunda cimbalom eladásáról adjanak tájékoztatást. ZM 1889. április 28.4.
- 63 ZM 1902. február. 9. 6. Ekkor 50 kg búza ára 9 korona 15 fillér volt.
- 64 PESTHY 169.
- 65 MP 1908. március 19.4.
- 66 Ennek oka az lehet, hogy ezen iratok 1890 és 1910 közötti anyaga nagyrészt elpusztult. ZML Zalaegerszeg város polgármesterének iratai 1911/10195.
- 67 Gyógyszerészek Zsebnaptára (tovább: Zsebnaptár) Naptár az 1916. évre. Szerk. Dr. Varságh Zoltán. Budapest, 1915. 89–85. Zalanova ma egyszerűen Nova.
- 68 Valójában Moldoványi nevezetű férje az ötvenes években tűnt el, amikor amerikai rokonai miatt kémskedéssel vádolták és bebörtönözték. Bach Gézáné adatközlése.
- 69 Zsebnaptár az 1905. évre. Szerk. Dr. Varságh Zoltán, Rassberger József. Budapest, 1905. 155.
- 70 Az ún. gyökrealjogú patikákat a hozzátartozó ingatlanal együtt telekkönyvezték. KEMPLER 37.
- 71 Zsebnaptár az 1905. évre. 119.
- 72 Ő készítette a patika emblémáját ábrázoló felvételt is Pesthy Pál kötetébe, melyben több fotója is szerepel. Schrantz Elek mozi tulajdonos és technikus Alsó-lendván élt, akit lehallgató gép tulajdonosaként, a vörösök ellen szervezkedő polgárok segítójeként említi Nagy Károly, későbbi járásbíró az 1919-es ellenforradalomról szóló könyvében, nevét Schranz -ként írva. NAGY 1925. 38. Trianon után a férfi Zalaegerszegen élt, majd nyoma veszett. Dr. Shlemmer Tamás szíves közlése.
- 73 Serényi Árpád, a két világháború között időszak jeles fényképésze Zalaegerszegen.
- 74 Interjú Petracek Istvánnéval. Göcseji Múzeum adattára 3428–2008.
- 75 GÁBOR 1982. 121–122.
- 76 A következő nótákat tartalmazza: „Bíró uram, bíró uram, bevádolok valakit / Barna kislány szemefénye, ha rá nézek megvakít...”; „Czigány asszony sátora...”; „Ha az Isten nem egymásnak teremtett...”; „Daru madár útra készül...” Lelt sz.: T 2008.36.2.
- 77 Ma a város védett épülete a párkányzatokkal, pillérekkel, figurális domborművekkel díszített ház.
- 78 Theodor Billroth (1826. Bergen – 1894. Abbázia) nemzetközi hírnémet-osztrák belgyógyász orvosprofesszor volt, kiváló tudós, kutató, feltaláló, tanár, invenciózus tehetség. Mindemellett virtuóz hegedűművész is volt, baráti kapcsolatban állt Johannes Brahms-sal. Ma Bécsben Billroth háznak nevezik azt az épületet, melynek erkélyes nagytermében gyakorlati bemutatóit, előadásait tartotta.
- 79 BÁRSONY 1930. 26. tábla.
- 80 ZM 1902. december 14.6–7.
- 81 ZM 1903. február 8.4.
- 82 MP 1904. március 24.3. 1904. április 28.1.
- 83 MP 1904. április 28.1.
- 84 MP 1908. január 30.
- 85 MP 1909. július 22. 6.
- 86 Fábíán Istvánné dolgozata
- 87 MOSSE 1924. 1507. Ekkor a gyógyszerárak között Hrabovszky Rezső és dr. Mándi Jenő patikáját említették még, drogériát Kuliffay Kálmán gyógyszerész működtetett.
- 88 MP 1912. január 25.4.
- 89 MP 1912. május 23.3. ZML Letétek gyűjteménye. 820.
- 90 MP 1912. április 25. 1–2. Új „Ifjúsági klub” alakult.
- 91 MP 1913. március 6.4.
- 92 Pásztói Ámon miniszteri osztálytanácsos, a háborút követően kivégezték.
- 93 ZALA VÁRMEGYE FELTÁMADÁSA 1930. 148–149.
- 94 BÁRSONY 540.
- 95 ZML Zalaegerszeg város képviselőtestületének iratai. Jegyzőkönyv 1927. 3456, 2963. 118.
- 96 Portréjuk és születésük, oklevelük és doktorátusuk megszerzésének időpontja a magyarországi gyógyszerészár tulajdonosok arcképcsarnokában szerepel: BÁRSONY 26. tábla. Más összefüggésben: 440.
- 97 Zsebnaptár az 1931.évre. Összeállította: Karlovszky Gyula, Koritsánszky Ottó. Budapest 1931. 333–334.
- 98 Zsebnaptár az 1931. évre. 476.

- 99 Zsebnaptár az 1931. évre 324.
 100 ZMU 1931. szeptember 22. 2.
 101 ZALAVÁRMEGYE 1935. 187. A Bethlen István kormányzása idején, 1922-ben létrejött Egységes Párt Gömbös Gyula kormányalakítását követően, 1932. október 27-én vette fel a Nemzeti Egység Pártja nevet. ZM 1899. január 8.
 102 Születési helye és évszáma a Dobribán Andor tulajdonában levő Zala megyei gyógyszerári tulajdonosok és alkalmazottak nyilvántartási könyvéből ismerhető.
 104 Göcseji Múzeum történeti dokumentum gyűjteménye: 2008. 36.1.
 105 Szeghalmy Gyula: Dunántúli Vármegyék. A Magyar Városok monográfiája kiadóhivatala. Budapest, 1939. 715.
 106 ZML Zalaegerszeg telekkönyvi betét 764.
 107 Dühné Kovács Árpádina szíves közlése.
 108 Fábrián Istvánné adatai. A fotó leltári száma: TF 2005.8.1.
 109 Győrből származik, édesapja állatorvos volt, hárman voltak testvérek. Kérdeztem a különös névről. Oswald Jenő édesanyja volt Árpádina, tőle öröklődött a név. A győri gimnáziumba járt, majd az egyetemen gyógyszerészetet tanult, 1932–33-ban végzett, majd Győrben dolgozott. Nem volt állás, ezért került Egerszegré. Csak rövid ideig dolgozott Zalaegerszegen, a Mándi patikában, a postával szemben, és Kaszteréknél is.
 110 ZML Zalaegerszeg város képviselőtestületének iratai. Jegyzőkönyv. 1941.V.12. 96/1941. XXXVIII. 211.
 111 Zalamegyei Ujság 1941. április 15.
 112 A Dobribán Andor tulajdonában lévő gyógyszerári nyilvántartó könyv adatai.
 113 Interjú Bach Gézánnal. Göcseji Múzeum adattára 2378–2001.
 114 ZML Zalaegerszegi polgármestere 1945–4508, fogalmazvány. Idézi: DOKUMENTUMOK 363–364.
 115 Dobribán Andor (1916–1981) Gyergyószentmiklóson született. A Csikszeredai Római Katolikus Főgimnáziumban érettségizett, majd Szegedre került, ahol 1942-ben a Tudományegyetemen gyógyszerészeti oklevelet szerzett. A háborús évek után 1947-ben került Zalaegerszegré. Kiseb megszakításokkal haláláig itt dolgozott felelős vezetőként.
 116 Dobribán Andor közlése. A faluban még emlékeznek rájuk, de közelebbi adatokat nem sikerült megtudnom róluk.
 117 BÁRSONY 1930. 544.

Irodalom:

- BÁRSONY 1930
 Bársony E.: A magyarországi gyógyszerészet története az ősidőktől a mai napig. A Magyarországi gyógyszerész egyesület kiadványa. Budapest. 1930. II. kötet.
 BÉRES – MEGYERI 2002
 Béres K. – Megyeri A.: Zalaegerszeg. In: Központok a Zala mentén. Katalógus. Zalaegerszeg 2002. 141–209.
 BLÁZY 1974
 Blázy Á.: A gyógyszerészet megjelenése és fejlődése Zala megyében 1711–1847. Szerk. Degré A.: Zalai Gyűjtemény 1. Zalaegerszeg, 1974.
 DEGRÉ 1973
 Degré A.: A zalaegerszegi városi kórház (1885–1950) In: A zalaegerszegi megyei kórház története. Tudományos közlemények 3. Zalaegerszeg 1973.13–45.
 GÁBOR 1982
 Gábor Józsefné: Tolna megye gyógyszerári hálózatának kialakulása és fejlődése 1767–1950. A Semmelweis Orvostudományi Egyetem Gyógyszer-tudományi Kar Egyetemi Gyógyszertára. Doktori disszertáció, kézirat. Budapest, 1982.
 KEMPLER 1984
 Kempler K.: A magyarországi gyógyszerészet a századfordulón (1888–1914). A Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár kiadványa. Budapest 1984. 203
 MEGYERI 2001
 Megyeri A.: A Göcseji Múzeum – az egykori takarékpénztár székházának építéstörténete. Adalékok Zalaegerszeg első pénztintézetének történetéhez. In: Zalai Múzeum 10. Zala Megyei Múzeumok Igazgatósága, Zalaegerszeg, 2001. 219–237.
 MOSSE 1924
 Mosse, R.: Magyarország kereskedelmi, ipari és mezőgazdasági címtára Budapest, 1924.
 NAGY 1925
 Nagy K.: Az alsólendvai ellenforradalom. A szerző saját kiadása. Zalaegerszeg, 1925.
 ZALAEGERSZEG 1985
 Zalaegerszeg. Dokumentumok a város történetéből. Szerk. Gyimesi E. Zalaegerszeg, 1985.
 PESTHY 1931
 Pesthy P.: Zalaegerszeg múltja és jelene. Képekkel és a város térképével ellátott útmutató. Zalaegerszeg, 1931. 191.
 PAKSY 2006
 Paksy Z.: Kisvárosi elit. Zalaegerszeg város virilisei 1873–1939. In: Végvárból megyeszékhely. Tanulmányok Zalaegerszeg Történetéből. Zalaegerszeg, 2006. 169–194.

UTCÁK-TEREK-EMBEREK 1997

Utcák-terek-emberek. Zalaegerszeg régi képeken. Szerk. Megyeri A. Zalaegerszeg, 1997.

SZAKÁL 2002

Szakál Gy.: Vállalkozó győri polgárok 1870–1940 között: sikeres történeti modellváltás, Budapest 2002 [Budapest].

ZALAVÁRMEGYE 1935

Zalavármegye ismertetője. Szerk. Bodry L., Madarász Gy., Zsadányi O., Sopron, 1935.

ZALA VÁRMEGYE FELTÁMADÁSA 1930

Békássy J.: Zala vármegye feltámadása Trianon után. (Zalai fejek.) Budapest. 1930.

The Kaszters – A pharmacist family in Zalaegerszeg in the 19–20th centuries

In a late 19th century building located in the heart of Zalaegerszeg, a pharmacy has been run for over a hundred years to serve the local citizens. Based on press releases, archived documents, interviews made with two grandchildren and family photographs, this study is to show some mosaics from the life of a pharmacist family belonging to the elite of the local community at the time, reviewing the objects in the collection of the Göcseji Múzeum (Göcsej Museum) that can be associated with the pharmacy.

Sándor Kaszter was born in Mezőpetri, County Szatmár (today Romania) in 1847. His father worked as an estate leader for the Károlyi Family. Sándor studied pharmacy and worked in a pharmacy in Vienna where he met Amália Rosonowsky, the daughter of a well-to-do family with a property lease business. After they got married they lived in Somorja (today Slovakia) for a short time, then in 1883 they bought the Holy Spirit Pharmacy in Zalaegerszeg which was founded in 1768. After his wife's early death in 1890 Sándor Kaszter did not get married again but devoted his entire life to his profession and family and gave the best education to his three children and eight grandchildren.

Owing to his successful business policy he became one of the richest citizens of the town and a member of the Local Government. He bought a one-storey building in 1902 where he opened a pharmacy.

His son, Ödön became ill at a young age and was later operated by a Vienna professor called Billroth. In spite of all this, he obtained a Doctor's Degree in pharmacy at the University of Budapest. After graduation he returned home and being an excellent violinist he actively participated in the cultural life of the town. He gained reputation as a member of the Local Government and the County Administration Committee. Both father and son were prominent members of the Vas and Zala Division of the Association for Hungarian Pharmacists' where Ödön also acted as chair.

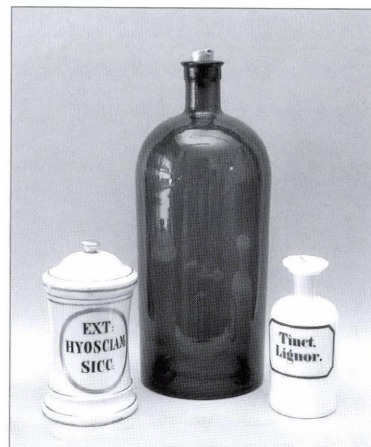
The daughter of Sándor Kaszter, Amália married Antal Horváth, a young pharmacist employed by her father. They moved to Romhány, then to Kecskemét. They had four children. Unfortunately she lost her husband too soon and had to return to her father's home. Her son, Sándor Horváth also continued the family tradition. He participated in World War I and later opened his own pharmacy in Tolna in 1935.

The younger daughter of Sándor, Ilona married a judge called Ferenc Horváth who later worked as a lawyer. They brought up three daughters and one son. The name Kaszter was not inherited, yet the black marble tomb in the town cemetery shall resemble the elder generations.

Translated by Marianna Albert

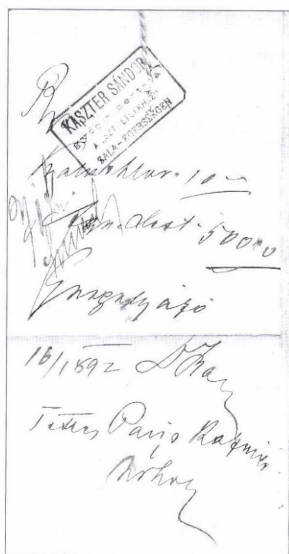
1. kép: Zalaegerszegi utcakép a Kaszter házzal, 1930.

2. kép: Biedermeier Alt Wien porcelán, tejüveg és kék fűjt üveg patikaedények a Szentlélek patikából

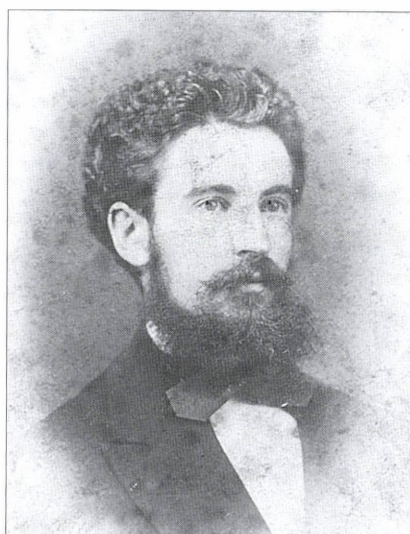
3. kép: Reklám felirattal ellátott edénytető és üveg

4. kép: Recept Pais Kázmér számára 1892-ből

5. kép: Rosonowsky Amália 1870 körül

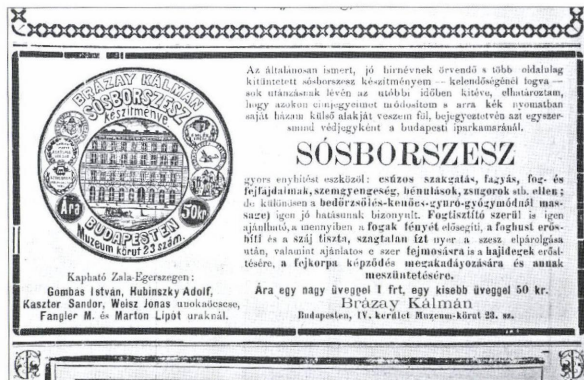
6. kép: Kaszter Sándor 1870 körül

7. kép: Kaszter Amália és Horváth Antal eljegyzésük idején 1892-ben

8. kép: Képeslap 1903-ból

9. kép: Reklám a Zalamegye hetilapból, 1889

10. kép: Négyest táncoló fiatalok Kaszterék házában 1905 körül

11. kép: Kaszter Ilona esküvője 1908-ban

12. kép: Testvérek: Kaszter Ilona és Ödön 1905 körül

13. kép: Kaszter Sándor 1910 körül

14. kép: Hellmbold Anna,
Kaszter Ödön felesége
1920 körül

15. kép: Ismeretlen okból leégett a Kaszter ház teteje, 1922

16. kép: Szobabelső a Kaszter házban 1930 körül

17. kép: Az inspekiós szoba 1930 körül

18. kép: A Kaszter ház 1937-ben

19. kép: Gyógyszertári enteriőr Serényi Árpád felvételén 1939-ben. A pult mellett dr. Kovács István és dr. Kaszter Ödön

